

ЗМІСТ

Етимологія	15
Витяги	17
Розділ 1. Марево	31
Розділ 2. Саквояж	35
Розділ 3. Готель «Китовий фонтан»	38
Розділ 4. Стъобана ковдра	48
Розділ 5. Сніданок	51
Розділ 6. Вулиця	53
Розділ 7. Каплиця	55
Розділ 8. Кафедра	56
Розділ 9. Проповідь	58
Розділ 10. Близький друг	65
Розділ 11. Нічна сорочка	68
Розділ 12. Біографічний	70
Розділ 13. Тачка	71
Розділ 14. Нантакет	75
Розділ 15. Рибна юшка	76
Розділ 16. Корабель	79
Розділ 17. Рамадан	89
Розділ 18. Його підпис	94
Розділ 19. Пророк	97
Розділ 20. Усі на ногах	99
Розділ 21. Сходимо на борт	101
Розділ 22. Щасливого Різдва	104
Розділ 23. Підвітряний берег	107
Розділ 24. На захист	108
Розділ 25. Постскрипtum	111
Розділ 26. Лицарі та зброєносці	112
Розділ 27. Лицарі та зброєносці	114
Розділ 28. Ахав	118

РОЗДІЛ 3. Готель «Китовий фонтан»

Зайшовши до двоскатної будівлі — готелю «Китовий фонтан», ви опиняєтеся в широкому та протяжному передпокої з низькою стелею, що обшитий старомодними дерев'яними панелями, і це надає йому схожості зі старезним кораблем для арештантів. З одного боку висить здоровенна картина, настільки закопчена та затерта, що при цьому непевному освітленні розгледіти щось на ній і хоч якось її зрозуміти можна тільки завдяки ретельному аналізу із систематичним зверненням до цього екземпляру образотворчого мистецтва та прискіпливим опитуванням сусідів. Таке незрозуміле скупчення відтінків і тіней спершу наводить на думку, ніби ви маєте справу із шедевром якогось амбіційного молодого художника, який намагався зобразити хаос тих часів, коли в Новій Англії було ще повно відьом. Після серйозних роздумів, постійних споглядань картини, а особливо після того, як прочинити невелике вікно в кінці передпокою, ви нарешті можете дійти висновку, що ця ідея, хоч би якою дикою вона видавалася, не така вже й безпідставна.

Але насправді понад усе вас дивує та спантеличує щось довге, податливе та зловісне, що чорною масою нависає в центрі картини над трьома синіми тьмяними вертикальними лініями, що гойдаються в безіменних водах. Слово честі, якась достота глевка, непевна, водяниста картина, неврівноважену людину такий шедевр може і до божевілля довести. Проте є в ній щось невловиме, не до кінця зрозуміле, неймовірно піднесене, що приковує до себе ваш погляд, аж поки ви мимоволі не зізнаєтеся собі, що перед вами, зрештою, чудове полотно. Раз у раз вам на думку спадають осяйні, однак, на жаль, оманливі ідеї. Це нічний буревій на Чорному морі. Це непримиренна боротьба чотирьох стихій. Це пориви вітру на болоті, порослому вересом. Це зимовий пейзаж країни Гіпербореїв. Це льодостав на ріці Часу. Але врешті-решт всі ці фантазії доводиться відхилити з огляду на ту страшенну масу в центрі картинки. Лишень зрозуміти, що воно таке, а далі все просто. Але заждіть: хіба воно не нагадує віддалено гігантську рибу? Або навіть самого славетного Левіафана?

Насправді ж задумка художника, здається, полягала в цьому (зважайте, що то мій власний остаточний висновок, який частково базується на сукупній думці багатьох літніх людей, із якими я розмовляв на цю тему): перед нами шалена буря на місі Хорнер; корабель, який уже наполовину затонув, так що три з його щогл ледь видніються над поверхнею води; і роздратований кит, що збирається перестрибнути корабель, але в цій відчайдушній спробі лише настролює себе на його щогли.

Протилежна стіна цього приміщення була вся завішана різними язичницькими кийками та списами. Деякі з них були густо прикрашені блискучими зубами, завдяки чому нагадували кістяні пилки; з інших звисали пучки людського волосся; а ще один предмет мав серповидну форму й довгий вигнутий держак, схожий на дугу, що її описує в траві гостра коса. Від однієї думки про те, яким міг бути той смертельний урожай, що його за допомогою цього знаряддя збирав якийсь кошмарний

людоджер і дикун, спина вкривалася сиротами від жаху. Поміж цих смертоносних інструментів висіли й старі іржаві китобійні остроги та гарпуни, всі зламані й потрощені. Деякі з них навіть мали свою історію. Оцією довгою острогою, приміром, жахливо покрученою, п'ятдесят років тому Натан Суейн убив п'ятнадцять китів упродовж одного дня. А цим гарпуном — тепер він більше нагадував штопор — поцілили в кита в морі біля Яванських островів, кит утік разом із цим гарпуном, а вбили його через кілька років біля мису Бланко. Залізяка встромилася йому у хвіст і так само, як голка, що потрапила до тіла людини, просунулася вглиб туші на сорок футів і врешті була знайдена в горбі.

Перетнувши цей темнуватий передпокій, крізь прохід із низькою дугоподібною стелею — пробитий, як видно, на місці великого центрального димоходу з кількома камінами по колу — ви потрапляєте до вітальні. Це місце видається, однак, ще похмурішим через такі низько навислі товстезні балки під стелею й такі старезні затерті дошки на підлозі, що вам навіть здається, ніби ви дивним чином опинилися в каюті якогось старого судна, особливо коли під поривами безжалісного вітру, як-от цієї ночі, цей ветхий ковчег, що стоїть на якорі, так сильно хитається й скрипить.

З одного боку кімнати стояв довгий, низький, схожий на полицю стіл, заставлений потрісканими скляними ящиками, у яких лежали запорошені чудасії, зібрані з найвіддаленіших куточків цього широкого світу. А з дальнього кута кімнати виступала темна барна стійка — її форма віддалено нагадувала схематичне зображення голови гладкого кита. І, хоч як дивно, там стояла величезна аркоподібна китова щелепа, така широка, що під нею міг запросто проїхати цілий екіпаж. Всередині в ній були облаштовані обшарпані полочки, на яких стояли різноманітні старі графіни, пляшки та фляги, і в глибині, між цими загрозливими щелепами, наче той проклятий Йона (до речі, саме так його там і прозвали), метушився сухенький стариган, котрий в обмін на чималі грошки постачає морякам делірій та вірну смерть.

Якими ж огидно оманливими були келихи, у які він лив свою отруту! Хоча зовні вони здавалися правильними циліндрами, усередині зелене вирячене скло підступно звужувалося донизу, а денце виявлялося неймовірно товстим. Зовнішні стінки цих розбійницьких келихів були оперезані сіткою паралелей. Попросите налити до цієї позначки — з вас візьмуть лише пенні; до цієї — ще один пенні; і так далі аж до країв келиха — доза для справжніх підкорювачів мису Горн, яка коштуватиме вам один шилінг.

Зайшовши до кімнати, я побачив кілька молодих матросів, що зібралися навколо столу та при тьмяному світлі розглядали різноманітні зразки візерунчастих моряцьких різьблень. Я відшукав поглядом господаря та повідомив йому, що хотів би зупинитися на ніч в одній із його кімнат. У відповідь я почув, що гостинний двір був забитий вщерть — жодного вільного ліжка.

— Хоча заждіть, — додав хазяїн, постукуючи себе пальцем по чолі. — Ви ж будете не проти розділити ліжко з одним гарпунером, га? Я гадаю, ви збираєтеся вийти в море на китобійному кораблі, тож вам краще починати звикати до таких речей.

Я сказав йому, що мені ніколи не подобалося спати в ліжку ще з кимось; а якби мені й довелося це зробити, то тут багато що залежатиме від того, хто той гарпунер, і вже якщо в нього (господаря) точно немає зайвого вільного ліжка для мене, а гарпунер не заперечуватиме, то замість того, щоб і далі поневірятися цим дивним містом такої холодної ночі, я залюбки задовільнився б і половиною ковдри, якою готова зі мною поділитися порядна людина.

— Я так і думав. Добре, присядьте поки що. Як щодо вечері? Хочете повечеряти? Все буде готово за мить.

Я сів на стару дерев'яну лаву, геть усю вкриту вирізнаними написами не згірш за лавку в парку Беттері. На іншому її кінці сидів якийсь замислений моряк, зігнувшись у три погібелі та розсунувши коліна щонайширше, і старанно шкрябав деревину. Він намагався зобразити корабель, що мчить уперед під усіма вітрилами, але, як на мене, йому це вдавалося поганенько.

Нарешті всіх — а нас було щось четверо чи п'ятеро — покликали вечеряти до сусідньої кімнати. У ній було холодно, наче в Ісландії, — господар сказав, що не може собі дозволити розпалювати там камін. І горіло там лиш дві нещасні сальні свічки, кожна під захисним ковпаком. Нам довелося застібнути наші бушлати та гріти змерзлі пальці об чашки з неймовірно гарячим чаєм. Але почастували нас добряче: на столі стояли не лише картопля з м'ясом, а й оладки. Тільки уявіть собі: оладки на вечерю! Утім, один із пожильців, молодий чоловік у короткому зеленому пальті, накинувся на ці оладки досить-таки нестримно.

— Хлопче, — сказав йому господар, — тебе мучитимуть кошмари цієї ночі.

— Хазяїне, — прошепотів я, — це часом не той гарпунер?

— Та ні, — відповів він, іронічно посміхаючись на моє питання. — У того гарпунера темне обличчя. Та й оладки він ніколи не їсть — самі лише стейки, і ті полюбляє з кров'ю.

— Та ще б пак, — мовив я. — І де ж це той гарпунер? Уже прийшов?

— Ще ні, але незабаром буде тут.

Ця фраза про «темне обличчя» гарпунера посіяла в моїй душі зерно підозри, і я не міг нічого з тим удіяти. Як-не-як, вирішив я, якщо нам і доведеться сьогодні спати разом, то він буде змушений роздягнутися й лягти в ліжку першим.

Вечера закінчилася, і компанія повернулася до вітальні з барною стійкою, а я, не придумавши, чим зайнятися, також вирішив провести залишок вечора тут, позираючи на пожильців.

Раптом знадвору почувся якийсь галас. Прислухавшись, господар повідомив:

— Це члени екіпажу «Косатки». Я чув, що сьогодні вранці вони підійшли до берега після трирічного плавання, повернувшись із повними трюмами здобичі. Ура, хлопці! Зараз дізнаємося останні новини з островів Фіджі.

Тупіт морських черевикив доносився вже з передпокою, і ось нарешті прочинилися двері — і до гостинного двору ввалилася ціла згряя диких моряків. Загорнуті у свої кудлаті бушлати, з вовняними кашне на головах, у подертих та обірваних одежах, із бородами, що змерзлися в бурульки,

вони були схожі на збіговисько лабрадорських ведмедів. Вони тільки-но зійшли зі свого корабля, і то був перший будинок, під дах якого моряки завітали за останні роки. Тож не дивно, що вони відразу попрямували до китової пащі – барної стійки, де зморщений дідок Йона наповнив по колу їхні келихи. Один із матросів поскаржився на докучливу застуду, тоді Йона змішав для нього таку собі мікстуру з джина й патоки, котра, як він запевняв, була найефективнішим засобом від усілякої застуди та катарів, хоч би свіжих, хоч би застарілих, підхоплених біля берегів Лабрадору чи на підвітряному боці айсберга.

Дуже швидко алкоголь вдарив їм у голови, як це завжди буває навіть із давніми п'яничками, які тільки нещодавно висадилися на берег, тож вони почали бешкетувати й веселитися.

Я помітив, однак, що один із них тримався трохи осторонь, і хоча він, здавалося, не хотів псувати своїм товаришам гулянку виглядом свого тверезого обличчя, все ж намагався не так шуміти, як решта. Ця людина відразу мене зацікавила, а оскільки сталося так, що з волі морських богів нам судилося незабаром стати членами екіпажу одного судна (хоча й не з ним мені довелося спати тієї ночі, коли вже про те зайшла мова), я наслідую швиденько описати його. Він стояв там, у вітальні, – цілих шість футів зросту, із широкими плечима та міцними грудьми, що нагадували кофердам. Я рідко коли бачив таку силу в людині. Його засмагле, обвітрене обличчя різко контрастувало зі сліпучою білизною зубів, а в глибоких тінях під очима вгадувалися якісь не надто веселі спогади. З голосу можна відразу було зрозуміти його південне походження, а з прекрасної статури я зробив висновок, що він має бути нащадком тих високих горців з Аллеганського хребта у Вірджинії. Коли розгул його товаришів досяг свого піка, чоловік цей просто непомітно зник, і ми знову зустрілися лише на палубі корабля, коли вийшли в море. За кілька хвилин, однак, товариші помітили його зникнення; здавалося, він був загальним улюбленцем, бо ті заметушилися й із криками: «Балкінгтон! Балкінгтон! Де Балкінгтон?» – вибігли з будинку шукати його.

Була вже майже дев'ята, і вітальня враз видалася надприродно тихою після всіх цих оргій, тож я почав тішитися, що мені вдасться реалізувати невеликий план, який задумав перед тим, як сюди вдерлася згряя моряків.

Нікому не подобається спати в ліжку з кимось іще. Серйозно, навіть із власним братом ви не дуже раді були б ділити ліжку. Не знаю чому, але людям подобається спати на самоті. А коли вже мова заходить про те, що спати доведеться із якимось незнайомцем на чужому гостинному дворі, у чужому місті, а цей незнайомец ще й гарпунер, то ваше упередження лише посилюється. До того ж не було жодних підстав, чому я, як матрос, мав погодитися спати з кимось у ліжку, бо матроси в морі сплять удвох не частіше, ніж неодружені королі на суші. Насправді всі вони сплять разом в одному приміщенні, але в кожного є свій гамак, кожен укривається власною ковдрою і спить у власній шкірі.

Що більше я розмірковував про цього гарпунера, то осоружніша була мені думка про те, щоб спати з ним в одному ліжку. Та й логічно було

припустити, що білизна в цього гарпунера навряд чи чиста й, звісно, далеко не найм'якша. Мене аж пересмикнуло. Крім того, було вже пізно, і мій бравий гарпунер мав би вже з'явитися в готелі та вкладатися. А якщо припустити, що він завалиться до кімнати опівночі та впаде на мене, — звідки я знатиму, з якої брудної діри він виліз?

— Хазяїне! Я передумав стосовно цього гарпунера — не буду з ним спати. Умощуся собі тут, на лавці.

— Та як вам більше до вподоби. Вибачте, однак не зможу вам запропонувати скатертину замість матраца, а дошка тут таки грубувата! Вся вузлувата й покоцана. Хоча заждіть, приятелю, у мене десь має бути рубанок за стійкою. Чекай-чекай, зараз трохи підрівняємо.

Промовивши це, він дістав рубанок, тоді змахнув із лавки пил старим шовковим носовичком і заходився енергійно стругати моє ліжко, в'їдливо посміхаючись при цьому. Стружка летіла врзнібіч, аж поки врешті-решт лезо не натрапило на якийсь незламний вузлик. Господар мало не вивихнув зап'ясток, і я попросив його кинути цю справу заради Бога — як на мене, ліжко вже було досить м'яким, та й я добре розумів, що хоч як стругай, а пухової перини із соснової дошки не вийде. Тоді, й далі посміхаючись, він підбрав стружку та, кинувши її в піч посеред кімнати, пішов у своїх справах, залишивши мене в роздумах.

Коли я примірявся до лавки, виявилось, що вона майже на фут коротша, ніж мені потрібно; утім, це можна було виправити за допомогою стільця. Але вона до всього була ще й на фут завузька, а інша лавка, що стояла поряд, була приблизно дюйми на чотири вищою за цю, обстругану, тож зіставити їх поруч також не вийшло б. Тоді я поставив першу лавку вздовж єдиного вільного місця коло стіни, але не впритул, а трохи на відстані, щоб можна було влягтися на спину. Але згодом виявилось, що від підвіконня дуже тягне, тож я мусив відмовитися від цього плану, особливо зважаючи на те, що з-під скособочених дверей також тягло, і ці два протяги зустрічалися якраз біля того місця, де я сподівався влаштуватися на ніч, утворюючи крихітні буревії.

Хай би чорти забрали того гарпунера, подумав я; хоча — стривай! — я міг би випередити його: замкнути двері на засув ізсередини, лягти в ліжко, а там хай собі стукає скільки завгодно. На перший погляд ідея видалася непоганою, але, подумавши трохи, я мусив відхилити її. Адже могло так статися, що наступного ранку варто буде мені лиш відчинити двері та вийти з кімнати, як на порозі мене перестріне гарпунер, готовий зацідити мені в лоба!

Ще раз роздивившись довкола себе й не помітивши жодного гідного варіанта стерпно провести ніч, окрім як лягти до чийогось ліжка, я почав міркувати собі, що, може, я надто несправедливо й упереджено ставлюся до цього невідомого мені гарпунера. «Добре, — подумав я тоді, — я почекаю на нього трохи, він незабаром має з'явитися. Подивлюся на нього — і хтозна, можливо, ми навіть потоваришуємо врешті-решт».

Але пожилці все приходили — хто сам, а хто по двоє чи по троє — й розбрідалися по своїх кімнатах, а мого гарпунера й досі не було видно.

– Хазяїне! – гукнув я. – Що це за хлоп такий – він завжди заявляється о такій пізній порі?

А була вже майже дванадцята година.

У господаря на губах знову з'явилася його звична іронічна посмішка, наче його неабияк розважало щось таке, чого я ніяк не міг уторопати.

– Ні, – відповів він, – той хлопець – рання пташка: рано лягає і рано встає. Так, хто рано встає, тому Бог дає. Але сьогодні ввечері він пішов торгувати, і я не розумію, чого він так затримується, хіба що йому так і не вдалося продати свою голову.

– Не вдається продати свою голову? Що це за химерні історії ви мені розповідаєте? – у мені закипала лють. – То ви хочете сказати, хазяїне, що цей гарпунер ввечері цієї благословенної суботи – або, точніше, у неділю вранці – насправді торгує своєю головою, тиняючись вулицями міста?

– Саме це я й мав на увазі, – підтвердив господар. – А я казав йому, що продати її тут не вийде, ринок ними й без того переповнений.

– Чим? – не зміг стримати зойку.

– Та ж головами, чим же ще. Хіба мало голів на білому світі?

– Хазяїне, я скажу вам прямо, – досить спокійно промовив я, – вам краще припинити верзти цю маячню – я вам не якийсь селяк зелений.

– Може, і не селяк, – відказав він, відламавши паличку й застругавши її в зубочистку, – але мені здається, що ви не те що позеленієте – ви почорнієте, якщо гарпунер почує, як ви нечемно говорите про його голову.

– Та я проламаю йому ту голову, – сказав я, відчуваючи, як лють знову закипає в мені від цієї безтолкової балаканини хазяїна.

– Та вона вже проламана, – сказав він.

– Проламана? – здивувався я. – Серйозно, проламана?

– Авжеж, саме тому, гадаю, він ніяк не може її продати.

– Хазяїне, – сказав я, підійшовши до нього з таким холодним виразом обличчя, наче вулкан Гекла під час заметілі, – хазяїне, годі вже стругати собі зубочистки. Нам варто якнайшвидше порозумітися. Я прийшов до вашого гостинного двору й попросив влаштувати мене на ніч, ви запропонували мені половину ліжка, повідомивши, що іншу половину займає якийсь гарпунер. І ви й далі розповідаєте про цього гарпунера, якого я досі не бачив, якісь такі дикі та незбагненні історії, що від них у мене виникають досить неприємні відчуття стосовно людини, з якою нам вашою милістю доведеться спати в одному ліжку, а в цьому випадку, хазяїне, між людьми зароджуються надзвичайно інтимні та конфіденційні відносини. Тож я хотів би, аби ви розказали мені, хто він, цей гарпунер, і наскільки безпечно буде мені провести з ним ніч. І насамперед зізнайтеся, що ви вигадали цю історію про те, як він продає свою голову, бо якщо це правда, то це вкотре доводить, що цей гарпунер – справжній божевільний, а я не збираюся спати з людиною несповна розуму; тож ви, сер, ви – я вас маю на увазі, хазяїне, – ви, сер, за те, що свідомо намагаєтеся примусити мене до цього, можете бути притягненим до кримінальної відповідальності.

– Що ж, – протяжно зітхнув господар, – досить довга проповідь як для хлопця, що лише час від часу дозволяє собі лихословити. Але не